وُرپاقتارعا كورىكتی مەكەن قالدىرۆ

(باسی 1 ـ بەتتە)

جاسل ٴوُمت

ـــ باس شۆجي شي جينپيڭ جۆڭحۆا ۆلتىنىڭ ماڭگی بايانىدى داموٴی بيىگىنده تۆرىپ، ەكولوگيالىق وركەنيەت قۆرىلىسىن "بەستی ٴبىر تۆلعالاندىرۆ" جالپىلىق ورنالاستىرۆىنا قامتىپ، ورمان، جايلىم بايلىعىنىڭ ۆلتانىن قالىڭداتۆعا ايقىن بەتالىس كورسەتتی

يۆڭديڭ وزەننىڭ جاعاسی، كوكتەمنىڭ لەبی قويۆلاي تۆسكەن شاق. باس شۆجي شي جينپيڭ 10 جلدىڭ الدىندا ەككەن اق قاراعايدىڭ بۆتاق ـ جاپىراعی ماۆەلەپ، بيىككە بوي سوزىپ تۆر.

حايديان رايونی، چاۆياڭ رايونی، داشيڭ رايونی، تۆڭجۆۆ رايونی... بەيجيڭ قالاسىنداعی كوپ تەگەن اعاش ەگۆ تۆيىنىندە، باس شۆجي شي جينپيڭ ٴوز قولىمەن ەككەن قالامشالار قاۆلاي ٴوسپ كەلەدی.

"اعاش ەگىپ، ورمان وسىرۆدە جاسىل قالامشا عانا ەمەس، وتانىمىزدىڭ كوركەم بولاشاعی دا ەگىلەدی"، ـ دەپ اتاپ كورسەتتی باس شۆجي شي جينپيڭ.

باس شۆجي شي جينپيڭ ەكولوگيالىق ورتانی قورعاۆعا بۆرىننان ايرىقشا ٴمان بەرىپ كەلەدی. "ەكولوگيالىق ورتانی قورعاۆدی اناعۇرلىم كورنەكتی ورىنعا قويىپ، ەكولوگيالىق ورتانی كوز قاراشىعىمىزدی ايالاعانداي قورعاۆىمىز، ەكولوگيالىق ورتاعا ومىرگە مامىلە جاساعانداي مامىلە جاساۆىمىز كەرەك". "كوز قاراشىعىنا" جانە "ومىرگە" تەڭەۆ باس شۆجيدىڭ جاڭا داۆىردە ەكونوميكالىق داموٴدىڭ ەكولوگيالىق ورتانی قورعاۆمەن قاتىناسىن دۇرىس ٴبىر جاقتی ەتۆگە دەگەن تەرەڭ تانىمىن كورسەتتی.

ەكولوگيا مەن وركەنيەتتىڭ قاتىناسىن باعامداعان باس شۆجي شي جينپيڭ تەرەڭ وي جۇگىرتتی ـــــ

ۆزاقتان بەری، اسىرەسە، ونەركاسىپ توڭكەرىسىنەن بەری، ادامزات ۆلی تابيعاتقا بۆرىن بولماعان وزگەرىس جاسادی، وندىرگىش كۇش شاپشاڭ داموٴمەن بىرگە، جاراتىلىستىق ەكولوگيالىق جۇيەدە دە وراسان زور وزگەرىس تۆلىپ، ورمان ـ توعايلاردىڭ جوعالۆی، سازدی جەرلەردىڭ توزۆی، سۆ ـ توپىراقتىڭ شايىلۆی، قۆاڭشىلىق پەن سۆ تاپشىلىعی، تاسقىن اپاتىنىڭ ٴجيی تۆلۆی، جاھاندىق كليماتتىڭ جىلىنۆی سياقتی اۆىر ەكولوگيالىق داعدارىستار بەلەڭ بەردی.

ەلىمىز سۆ ـ توپىراقتىڭ شايىلۆی، جەردىڭ شولەيتتەنۆی، تاستاقتانۆی، سورتاڭدانۆی سياقتی مەملەكەت جەرىنىڭ ەكولوگيالىق حاۆپىسىزدىگىنە قاتىستی ماسەلەلەر دۇنيە ٴجۇزی بويىنشا ەڭ اۆىر مەملەكەتتەردىڭ ٴبىری سانالادی. باقىلاۆ ـ ولشەۆ دەرەكتەرىنىڭ كورسەتۆىنشە، 2009 ـ جىلی ەلىمىزدە قۇم باسقان جەر اۆدانی مەملەكەت جەر اۆدانىنىڭ 18.03%ىن ۇستاعان؛ سۆ ـ توپىراق شايىلعان جەر اۆدانی مەملەكەت جەر اۆدانىنىڭ 30%ىن ۇستاعان.

باس شۆجي شي جينپيڭ: "ەكولوگيا كوركەيسە وركەنيەت كوركەيەدی، ەكولوگيا ناشارلاسا وركەنيەت قۆلدىرايدی"، ـ دەپ تەرەڭ اتاپ كورسەتتی.

جاسل ٴتۆستىڭ كۆشی

ـــ باس شۆجي شي جينپيڭ حالقتی وزەك ەتكەن داموٴ ۇستانىمىن كوكەيدە ساقتاپ، ەكولوگيالىق حاۆپىسىزدىك قالتقىسىن بەكەمدەۆگە جەتەكشىلىك ەتىپ، تاماشا ەكولوگيالىق ورتانىڭ حالىق تۆرمىسى ساپاسىنىڭ ارتۆ تۆيىننىنە اينالۆىنا مۆمكىندىك جاسادی

كوكتەمگی كۆننىڭ جىلی شۆاعىندا يالۆزاڭبو داريا سی مەن نيياڭحی وزەننىڭ قۆيعان جەرىندەگی يانى سازىندا سۆ تولقىن اتا شىمىرلاپ، قارا موين ترنا، شىبار باس قاز اۆىق ـ اۆىق قاڭقىلداپ وُشپ ٴجۆر.

ۆاقىت سترەلكاسىن 2021 ـ جىلی 7 ـ ايعا تۆرالايىق ـــــ

نيياڭحی وُلكەن كوپىرىنە كەلىپ، تولقىن اتىپ جاتقان، ٴشوپ ـ اعاشتارى جايقالا وسكەن يانى سازىنا السىتان كوز تاستاعان باس شۆجي شي جينپيڭ بىلاي دەپ تاپسىردی: "قورعاۆدی الدىمەن ويلاسۆعا تاباندی بولۆ، تاۆ، سۆ، ورمان، ەگىنجاي، كول، جايلىم، قۇم، مۆزدىقتی ٴبىر تۆلعالاندىرا قورعاۆ مەن جۆيەلی جونگە سالۆعا تاباندی بولۆ كەرەك"، "وسی ارانىڭ جان ـ جانۆارىن، ٴشوبی مەن اعاشىن، سۆی مەن تاۆىن ويداعىداي قورعاۆ كەرەك".

چيڭحاي ـ شيزاڭ ٴۆستىرتی "جەر شارىنىڭ ٴۆشىنشی ۆيەگی"، "ازيانىڭ سۆ مۆناراسی" دەپ اتالادی، جۆڭگونىڭ، تىپتەن، ازيانىڭ ماڭىزدی ەكولوگيالىق حاۆپىسىزدىك قالتقىسى. باس شۆجي شي جينپيڭ چيڭحاي ـ شيزاڭ ٴۆستىرتىنىڭ ەكولوگيالىق قورعاۆ جونىندە ايقىن ٴارى ناقتی تالاپتار قويىپ، جاڭا داۆىردەگی پارتيانىڭ شيزاڭدی جونگە سالۆ جالپی جوباسىندا "ەكولوگيانی قورعاۆدی ٴبىرىنشی ورىنعا قويۆعا، ٴسوز جوق، تاباندی بولۆ كەرەكتىگىن" باسا دارىپتەدی.

بۆگىنگی تاڭدا، شيزاڭداعی شامامەن 80% اۆاماقتاعی مەملەكەت جەری اشۆعا تيىم سالىنعان جانە شەكتەلگەن ٴوڭىر بولىپ تابىلادی. ەگىنشی ـ مالشالار جابايی حايۆاناتتاردی قورعاۆشی، ورمان قورعاۆشی، ساز قورعاۆشی بولىپ، قارلی القاپتی ٴۆستىرتتىڭ "ەكولوگياسىن قورعاۆشىعا" اينالىپ، قارلی القاپتی ٴۆستىرتتىڭ ەكولوگياسی جىل سايىن جاقسارىپ كەلەدی.

پارتيا 18 ـ قۇرىلتايىنان بەری باس شۆجي شي جينپيڭ حالقتی وزەك ەتكەن داموٴ يدەياسىن ۇستانىپ، ٴوندىرىس كەڭىستىگىن، تۇرمىس كەڭىستىگىن، ەكولوگيالىق كەڭىستىكتی علمي ورنالاستىرىپ، ەكولوگيالىق ورتانی قورعاۆدی تەڭگەلمەلى حالىق تۇرمىسى ساپاسىنىڭ ارتۆ تۆيىننىنە اينالۆىنا موٴمكىندىك جاساپ، ميلليارد حالقتی باستاپ قۇلاشىن كەڭ جايعان جاسىل جورىقتی باستادی.

جاسىل جاملعی ەگۆ دەگەنىمىز حالىق تۇرمىسی باقىتىن ەگۆ ـــــ

بەيجيڭ تۆڭجۆۆ قالا لۇيشين ورمان باقشاسىندا اعاشتار ەندی ـ ەندی بۇرلەپ، ومىرشەڭدىك كۆش قاۆلاپ، مىڭ جىلدىق ۇلكەن كانالدا سۆلار يرەلەڭدەپ اعۆدا.

باقشانىڭ اعاش ەگۆ اۆماعىندا ٴبىر ٴتۆپ كۆلگىن ماڭگولیا اعاشى بۇرشكتەيىن دەپ كەلەدی. ەۆنی 2019 ـ جىلی باس شۆجي شي جينپيڭ مىندەتی اعاشى ەگۆگە قاتىناسقان كەزدە ٴوز قولىمەن ەككەن بولاتىن.

"قورشاعان ورتادا زور وزگەرىس تۆىلدی!" كشكەنە كەزىنەن سول ماڭدا تۆراتىن قالا تۆرعىنى جاڭ حۆڭفىڭ بىلاي دەدی: وتكەن عاسىردىڭ 90 ـ جىلدارىندا، بۇل ارادا 3 ۆلكەن قىستاق بار بولاتىن، دۆڭفاڭ حيميا ونەركاسىبى زاۆودی جانە ٴىشنارا "بىتىراڭقی، رەتسىز، لاس" كاسىپورىندارى تاقاۆ ورنالاسقان. ول كەزدە اۆا ناشار، كانال سۆی دا ٴبىر مەزگىل لاستانىپ كەتكەن دەدی. 2018 ـ جىلدان كەيىن حيميا ونەركاسىپ زاۆودىن شەگىندىرىپ، لۇيشين باقشاسىن سالۆدىڭ دايىندىق جۇمىسى باستالدی، سونىمەن ٴبارى بىرتىندەپ جاقسارىدی.

باس شۆجي شي جينپيڭ بىلاي دەپ اتاپ كورسەتتی: ٴارى اناعۇرلىم كوپ زاتتىق بايلىق پەن رۆحانی بايلىق جاراتۆ ارقىلی حالقتىڭ كۆن سايىن ارتقان تاماشا تۇرمىس قاجەتىن قاناعاتتاندىرۆ، ٴارى اناعۇرلىم كوپ ساپالی ەكولوگيالىق ونىمدەرمەن قامداۆ ارقىلی حالقتىڭ كۆن سايىن ارتقان تاماشا ەكولوگيالىق ورتا قاجەتىن قاناعاتتاندىرۆ كەرەك.

الدىمەن جاسىل جاملعی ەگىپ، ونان سوڭ قالا قۇرۆ ـــ شيۆڭان جاڭا رايونی قۇرىلىسىنداعی جاڭا ۇستانىم. 2017 ـ جىلی 11 ـ ايدىڭ 13 ـ كۆنی "مىڭ جىلدىق كوركەم ورماننىڭ" ٴبىرىنشی اعاشی، ٴبىرىنشی ورمانی 9 ـ ٴنومىرلی جەر بولىگىندە تامىر تارتتی.

2019 ـ جىلی 1 ـ ايدا باس شۆجي شي جينپيڭ شيۆڭان جاڭا رايونىندا قىزمەت تەكسەرگەندە، تەكسەرۆ ـ زەرتتەۆ جۇرگىزگەندە ايالداما تۆعىرىنا شعىپ، السقا كوز جىبەردی. ول جەلمەن تەربەلگەن بالاپان اعاشتارعا، كوشەتتەرگە قاراپ تۇرىپ، سۆينە بىلاي دەدی: "تۆنىق سۆ، جاسىل تاۆ ـــ باعالی بايلىق، شيۆڭان جاڭا رايونی وسىنداي ەكولوگيالىق ورتاعا سۆيەنىپ قۆنىن ايگىلەۆی، باۆراۆ قۆاتىن ارتتىرۆی كەرەك".

باس شۆجيدىڭ ٴۆمتی اقتالدی: جالپی جەر اۆدانی شامامەن 18 شارشى كيلومەتر كەلەتىن شيۆڭان شياۆيە باقشاسىنىڭ اسىم كەلبەتىنىڭ كوردىنىس بەرۆىمەن جاڭا رايونىنىڭ ورمانمەن كومكەرىلۆ سالىستىرماسى 30%تەن استی.

حالىق ٴۆشىن جاسىل جاملعی ەگۆدە ٴارى ايىندی دا كوركەم سۆرەت سالۆ قالامی بولۆ، ٴارى نازىك تە مۆقيات كەستە تىگۆ ونەری بولۆ كەرەك.

تاياۆ جىلداردان بەری ٴساندی كوشە ٴمۆيەسی باقشالارى، جاسىل جەلەك جاملعان تىنىستی كورىنىستىك ورماندار بۇرىنعی بىلىققان، جۇيەسىز بەلگىلەمەگە قايشی قۇرىلىستاردىڭ ورنىن باستی، استانا قالا تۇرعىندارى "ەكولوگيالىق اق كەڭىستىكتە" اناعۇرلىم ەركىن تىنىستاپ، جان سارايلارى اشىلا ٴتۆستی.

شاڭحايدا شاعىن، ۇساق كوگالدار، كىشكەنتاي باقشالار قالا حالقىنىڭ ماڭايىندا جارىققا شقتی. شاڭحايدىڭ ٴتۆرلی ٴادىس ـ امالدارمەن حالىق ٴۆشىن جاسىل جاملعی جاساعان "مىڭ باقشا ينجەنەرياسىن" "قيقىم جەرلەردی" بوس تاستاماي جاسىل جاملعی ەگۆ، "ۆلۆ قابىعىنا عيبادات‌حانا سالۆ" دەسەك، ارتىق ايتقان بولمايمىز.

وتكەن عاسىردىڭ 90 ـ جىلدارىندا شاڭحايدىڭ اۆدانی شامامەن 1.11 شارشى مەتر بولىپ، ٴبىر پاراق گازەتتەن از عانا ۇلكەن بولاتىن. ەڭ جاڭا سالىندى مالىمەتتەردە كورسەتىلۆىنشە، بۆكىل قالانىڭ ادام باسىنا شاققاندا عى الەۆمەتتىك كوگالدىڭ اۆدانی ارتىپ، 8.5 شارشى مەترلىك "ٴبىر بولمەلی ۇيدەي" بولعان.

جاسىل جاملعی ەگۆ داموٴ ورايىن دا ازىرلەدی ـــــ

2014 ـ جىلی 1 ـ ايدا كوكتەم مەرەكەسی قارساڭىندا، باس شۆجي شي جينپيڭ نولدەن تومەن 30 سەلتسي گرادۆستىق قاتقان ايازعا قارامايى، ايپاق قاردی باسىپ، شەكاراعا ورنالاسقان سىشكی موڭعۇلدىڭ ارشان قالاسىنا كەلدی.

بۇل ارا ورماندی ٴوڭىر، اعاش كەسۆگە تيىم سالىنعاندىقتان، سول كەزدە كاسىپ سالاسىنىڭ جاپالی بۇرىلىس جاساۆ مەزگىلىندە تۇرعان ـ دی. باس شۆجي شي جينپيڭ كوپشىلىكتی شابىتتاندىرىپ بىلاي دەدی: تاريحتىڭ ٴوز كەزەڭدەگی سىپاتی بولادی، اناۆ ٴبىر كەزدەردە اعاش كەسۆ مەملەكەت ٴۆشىن ۇلەس قوسۆ بولاتىن، قازىر اعاش وتىرعىزىپ، ورمان قاراۆ دا مەملەكەت ٴۆشىن ۇلەس قوسۆ بولىپ تابىلادی.

وسىدان كەيىن كوپ وتپەي، ەلىمىز تابيعي ورماندی قورعاۆ اۆماعىن بىرتىندەپ بۆكىل ەلگە كەڭەيتىپ، تابيعي ورماندی ساۆدالىق سىپاتتی كەسۆدی جاپىپاي توقتاتتی. كەزىندەگی تالايلاعان "اعاش كەسۆشىلەر" "اعاش قاراۆشىعا" اينالدی، سىشكی موڭعۇلدان كەلگەن، نەشە ون جىل ورمان جۇمىسسىز بولعان مەملەكەتتىك حالىق قۇرىلتايىنىڭ ۆاكىلی جۆڭ يجی سولاردىڭ بىرەۆی ەدی.

2021 ـ جىلی 3 ـ ايدىڭ 5 ـ كۆنی باس شۆجي شي جينپيڭ 13 ـ كەزەكتی مەملەكەتتىك حالىق قۇرىلتايىنىڭ 4 ـ ماجلىسىندە سىشكی موڭعۇل ۆاكىلدەر ۇيىرمەسىنىڭ باياندامانی قاراۆىنا قاتىناستی.

"بۇرىن ٴبىز 'اعاش كەسۆشی' ەدىك، ەڭ باستاپتا ٴبىزدىڭ جۇمىس اترەتىنىڭ ٴار جىلی قىستا وندىرگەن اعاش ماتەريالدارى 400 ۆاگونعا سياتىن، قازىر بالتا ـ ارامزدی تاستاپ، 'اعاش قاراۆشی' بولدىق، سونىمەن قاتار، مەملەكەتكە ۇلەس قوسىپ جاتىرمىز"، ـ دەدی جۆڭ يجی. تابيعي ورماندی قورعاۆ ينجەنەرياسىنىڭ اتقارىلۆىنا ىلەسە، ول تۇرعان ورمان ٴوڭىرى تىڭايپ، تىنىشتىرىلدی. مەجەگە قاراعاندا، 2018 ـ جىلی ورمان وڭىرىندەگی ورمان مەن ساز ەكولوگيالىق جۇيەسی قىزمەت وتەۆ يقۆاتىنىڭ جالپی قۇنی 615 ميلليارد 974 ميلليون يۆان بولعان.

تىڭداپ وتىرىپ وسی ارادا كەلگەندە باس شۆجي شي جينپيڭ تەبىرەنىپ بىلاي دەدی: "ٴسىز تىلگە العان بۇل ەكولوگيالىق جالپی قۇن ـــ جاسىلGDP ۇعمى، بۇل ەكولوگيانىڭ ٴوزی قۆن ەكەندىگىن تۆسىندىرەدی. موٴندا ورمان ـ توعايدىڭ ٴوزی قۆن بولىپ قانا قويماي، تاعی وتتەگىن شعارۆ اسەری دە بار، اسىرەسە، ساياحات، ورمان ەكونوميكاسی سياقتىلاردی دا الا كەلدی".

"جاسىل" GDP باس شۆجيدىڭ جاسىل داموٴعا كورسەتكەن ايقىن بەتالىسی.

جىجياڭ ولكەسی انجي اۆدانی يۆيسۆن قىستاعىنا بارعاندا جاسىل اعاشتار ٴبىر ـ بىرىنە اجار بەرىپ، ۇيلەر ساۆلەتتی كورىنەدی، الىستاعی تاۆلار جاسىل جەلەك جاملىپ، بامبۆك ورمانی كەڭ كوسىلىپ جاتىر...

30 نەشە جىلدىڭ الدىندا، ساپالی اك تاسی بايلىعىنا سۆيەنىپ، "تاس قازۆ ەكونوميكاسی" قاۆىرت قىزدی، الايدا قورشاعان ورتا زاۆالعا ۇشىراپ، وسىمدىك جاملعىلارى ٴبۆلدىرىلىپ، شاڭ ـ توزاڭ اسپاندی قاۆىپ، بۇلاق سۆلارى لايلانعان بولاتىن. بايعادا كورگەن بەينەتىن ەسىنەن شعارماعان يۆيسۆندىقتار سەمەنت زاۆودىن جانە اك كەنىن جاۆىپ، تۆنىق سۆ، جاسىل تاۆدی قالتىرۆگە ۇمتىلدی.

2005 ـ جىلی 8 ـ ايدا سول كەزدە جىجياڭ ولكەلىك پارتكومىنىڭ شۆجيی بولىپ ىستەپ جاتقان شي جينپيڭ يۆيسۆن قىستاعىنا بارىپ قىزمەت تەكسەرىپ، وسی ٴبىر ٴادىستی جوعارى باعالاپ: "تۆنىق سۆ، جاسىل تاۆ ـــ باعالی بايلىق" دەگەن علمي تۆجىرىمدی العا قويدی.

قازىرگی تاڭدا، تۆنىق سۆ، جاسىل تاۆعا سۆيەنىپ، سەيىل ـ سەرۆەن ساياحاتىن دامىتىپ، ٴار جىلی جەر ـ جەردەن ساياحاتشىلاردی باۆراپ، قىستاق تۆرعندارى "كورىنىس ساۆداسىنا" سۆيەنىپ، شالقعان تاماشا تۇرمىس كەشىرۆدە.

جاسىل جاملعی ەككەندە تاعی تومەنگی شەكتی، قىزىل سىزىقتی ايقىنداۆ كەرەك ـــ

چينليڭ ـــ حۆاڭحی، چاڭجياڭ الابىنداعی ماڭىزدی سۆ قاينارى ٴارى جۆڭحۆا ۇلتىنىڭ اتا ـ باباسىنان جالعاسقان تامىر، جۆڭحۆا مادەنيەتىنىڭ ماڭىزدی سيمۆولى. ايتسەدە، تاياۆ جىلدارى بەلگىلەمەگە قايشی، زاڭعا قايشی سالىنعان ساياجايلار چينليڭ تاۆى باۆرايىنىڭ جاسىل جاملعىسىن ويراندىرىپ، جەرگىلىكتی ورىننىڭ ەكولوگيالىق ورتاسىن اۆىر دارەجەدە ٴبۆلدىردی.

(جالعاسی 3 ـ بەتتە)